

Filologia clasică la Universitatea din Iași. Repere monografice

Traian DIACONESCU

Învățământul limbilor clasice în Moldova are o vechime seculară. Limbile clasice, ca limbi ale culturii și civilizației europene, s-au învățat la curtea domnească a lui Alexandru cel Bun (sec. XV), la *Schola latina* de la Cotnari (sec. XVI), la curtea lui Vasile Lupu (sec. XVII), la palatele domnilor fanarioți (sec. XVIII), la Academia Mihăileană (sec. XIX). Odată cu înființarea Universității din Iași, în 1860, era firesc ca limbile clasice să fie prevăzute printre disciplinele obligatorii care urmau să se predea la Facultatea de litere și filosofie. În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea (1897), când această facultate a fost reorganizată, s-au înființat patru secții: istorie, filosofie, filologie clasică și filologie modernă. În perioada 1898-1952, limbile clasice s-au predat atât la nivel de discipline obligatorii, cât și la rang de secție autonomă. După reforma din 1948, secțiile de limbi clasice din Iași și Cluj au fost mutate la București. Limbile clasice au continuat să se predea, de atunci și până astăzi, ca discipline obligatorii la Facultatea de filologie, istorie, filosofie, biologie, farmacie, drept și medicină, iar din anul 1968, limba latină a devenit specialitate complementară pe lângă limba română sau pe lângă o limbă modernă de largă circulație, până în anul 1990 când s-a reînființat secția de filologie clasică.

Filologia clasică de la Universitatea din Iași a cunoscut, în activitatea sa de aproape un secol și jumătate, mai întâi, o perioadă de căutări și acumulări, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, și, apoi, în prima jumătate a secolului al XX-lea, o perioadă de stabilizare și afirmare pe plan național și internațional. În secolul al XIX-lea s-au distins prin activitate rodnică și îndelungată I. Caragiani, la limba și literatura elenă, și Aron Densusianu, la limba și literatura latină. În secolul al XX-lea, porțile catedrei de limba și literatura latină au fost deschise de marele filolog Al. I. Philippide. Până la primul război mondial, catedra de limbă și literatură latină a fost ocupată de Xenofon Gheorghiu și, apoi, de Petru Mihăileanu. Sub îndrumarea acestora s-au format, ca filologi clasici, V. Bogrea și Th. Naum, personalități care, după Unirea Transilvaniei cu țara, au înălțat torța limbilor clasice în Dacia Superioară, la Universitatea din Cluj, ridicând, la rândul lor, o școală de istorie veche din care fac parte, printre alții, C. Daicoviciu și I.I. Russu.

Îndată după primul război mondial, catedra de limbă și literatură latină a fost ocupată, prin concurs, de eminentul filolog clasic I.M. Marinescu (1918), iar catedra de limbă și literatură elenă de profesorul C. Papacostea (1920). Personalitate complexă, cu studii temeinice la Berlin și München, magistrul I.M. Marinescu a întemeiat, la Iași, în perioada interbelică, o școală de filologie clasică de tip occidental, în rândul căreia au activat C. Papacostea, Th. Simenschy, C.I. Balmuș, D.M. Pippidi, H. Mihăescu, învățați care au dus faima școlii ieșene în toate provinciile noastre istorice, precum și peste

hotare. Dacă adăugăm, în rândurile acestora, numele unor istorici sau lingviști care au învățat limbile clasice la Iași, ca N. Iorga, Iorgu Iordan, Petru Caraman, E. Coșeriu sau G. Ivănescu, putem afirma că filologia clasică din Iași devenise, în prima jumătate a secolului nostru, un centru strălucit al culturii românești din care s-au înălțat învățați cu renume european.

În timpul dictaturii, între anii 1950-1990, filologii clasici din Iași s-au remarcat, îndeosebi, pe plan didactic. Generația seniorilor reprezentată de Octavian Tcaciuc, Neculai Baran, Cicerone Călinescu, Gheorghe Cosoi și Constanța Nanu a fost urmată de generația tinerilor absolvenți de la Universitatea din București: Traian Diaconescu, Niculina Toderașcu, Simina Noica, Ana Cojan și Mihaela Paraschiv. Activitatea de cercetare a fost valorificată prin comunicări la Societatea de Studii Clasice sau prin articole și cărți publicate în reviste locale sau centrale. După răsturnarea regimului totalitar, filologia clasică ieșeană a cunoscut o etapă de revitalizare, prin studiul limbilor clasice la nivel de specializare, între anii 1990-2005, iar astăzi, în stadiul integrării în comunitatea europeană, se află în „etapa Bologna“, sub auspicii imprevizibile.

În rândurile de mai jos ne vom limita la relevarea contribuției filologilor clasici de la Universitatea din Iași, desfășurată în primul secol de activitate, lăsând, pentru un alt articol de sinteză, perioada de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului actual.

Liniile directe ale filologiei clasice de la Universitatea din Iași, pe plan didactic, științific și literar, sunt strâns legate de problemele capitale ale culturii europene, precum și ale limbii și ale istoriei poporului român. Puterea cu care filologia clasică s-a manifestat, prin lucrări de anvergură, în perioada interbelică, a dus la înfirișarea și consolidarea unei școli de cercetare românească, dotată cu instrumente de lucru și studii de referință la nivel european. Sectoarele în care filologii clasici ieșeni au excelat printr-o activitate fecundă și creatoare au fost cele cerute, cu precădere, de stadiul nostru cultural: a) traducerea și exegeza capodoperelor greco-latine, în vederea sincronizării cu marile culturi apusene, și b) elaborarea unor studii și tratate cu profil științific sau didactic, referitoare la valorile antichității și la moștenirea ei spirituală în cultura europeană și, implicit, în aria limbii și culturii noastre românești.

Filologii clasici ieșeni au dăruit literaturii române valoroase traduceri din marii clasici antici, strălucind prin rigoare și har poetic. Au tradus din *limba greacă* I. Caragiani (Homer, *Odiseea și Batrachomiomahia*, Iași, 1876; Aristotel, *Pasiunile*, Iași, 1884), I.M. Marinescu (Tucidide, *Războiul peloponeziac*, vol. I-II, Iași, 1958 [mss. BCU]), C.C. Papacostea (Platon, *Opere*, vol. I-III, București, 1930-1935; Homer, *Odiseea*, I-XII, București, 1938), Th. Simenschy (Platon, *Georgias*, Iași, 1920; Musaios, *Hero și Leandru*, București, 1925; Lucian, *Toxaris*, Chișinău, 1938), C. Balmuș (Longos, *Daphnis și Chloe*, București, 1922; *Tratatul despre sublim*, București, 1935; Aristotel, *Poetica*, București, 1957; Diogene Laertiu, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, București, 1963), H. Mihăescu (Democrit, *Opere alese*, Iași, 1941/1950, Heraclit din Efes, *Opere alese*, Iași, 1943/1950, Epicur, *Opere alese*, București, 1950, Procopius din Caesarea, *Războiul cu goții*, București, 1963; Mauricius, *Arta militară*, București, 1970; Procopius din Caesarea, *Istoria secretă*, București, 1962; Teofilact Simocata, *Istorie bizantină*, București, 1985), Simina Noica (*Antologie din lirica greacă*, București, 1970) și Traian Diaconescu (Esop, *Fabule*, București, 1972). Toate aceste traduceri, prime versiuni reușite în limba română, însoțite de studii introductive, note și comentarii, au umplut un gol resimțit în cultura noastră. Traducerile din *limba*

latină sunt mai puțin numeroase, dar izvorâte din același sentiment patriotic de a pune la îndemâna semenilor capodopere pe care alte popoare le cunoșteau demult. Acestea sunt: A. Densusianu (Horatius, *Arta poetică*, Iași, 1882), I.M. Marinescu (Petronius, *Satyricon*, București, 1923; Juvenal, *Satire*, București, 1928; Seneca, *Cercetări privitoare la natură*, Iași, 1959 [mss. BCU]), H. Mihăescu (Horatius, *Arta poetică*, Iași, 1943; Tacitus, *Dialogul despre oratori*, Iași, 1946/1958) și Traian Diaconescu (Seneca, *Tragedii*, vol. I și II, București, 1979-1984; Johannes Sommer și Christianus Schesaeus, *Scrieri alese, Poezia latină din epoca Renașterii pe teritoriul României*, Iași, Junimea, 1988). Adăugând, alături de volumele de mai sus, traducerile din limba sanscrită publicate de Th. Simenschy, distinse cu *Premiul Academiei Române* (1938), și traducerile în limba latină din marii poeți români, tipărite de Traian Diaconescu, încununată cu *Premiul literar internațional „Fr. Petrarca“* (1979), completăm un „catalog“ reprezentativ al contribuției filologiei clasice ieșene la istoria culturii românești, până la răsturnarea dictaturii din anul 1990.

Tensiune creatoare similară, oglindită în numeroase studii și tonuri referitoare la limbile și civilizațiile clasice în corelație cu cultura română sau cea europeană, întâlnim și în domeniul cercetării lingvistice și literare. În exegeze de istorie literară au excelat I.M. Marinescu, C. Papacostea, C. Balmuș, iar în sectorul lingvisticii Al.I. Philippide, Th. Simenschy și H. Mihăescu. Lucrarea capitală a lui Al. I. Philippide, *Originea românilor*, vol. I-II, Iași, 1923, teza de doctorat a lui I.M. Marinescu, *Die Stoischen Elemente in der Pedagogie Seneca's*, München, 1911, volumul lui C. Balmuș, *Etude sur le style de Saint Augustin*, Paris, 1930, tomul lui Th. Simenschy, *La construction du verbe dans les langues indo-européennes*, Iași, 1949, cartea lui H. Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, București-Paris, 1978, precum și volumul lui Th. Simenschy și G. Ivănescu, *Gramatica comparată a limbilor indo-europene*, București, 1981 sunt opere științifice cu renume continental, dovedind cu prisosință că filologia clasică ieșeană a fost cultivată ca un focar de cultură și civilizație și, totodată, ca un izvor al fortificării conștiinței și al unității noastre naționale.

Limbile clasice au fost și sunt cultivate în învățământul nostru gimnazial, liceal și universitar pentru valorile lor formative, politice și culturale. Aceste limbi au strâns în istoria lor milenară mărturia renașterilor succesive ale omenirii și, implicit, ale formării, continuității și afirmării ființei și spiritualității noastre naționale. Așadar, limbile clasice nu reprezintă un trecut perimat, ci un prezent etern, legat organic de profilul profesional și civic al fiecărui român. Pentru poporul român, limba latină nu este numai un ferment de cultură și civilizație europeană, ci și limba străbunilor noștri și baza unității noastre romanice în spațiul carpato-danubian. Înțelese astfel, limbile clasice, componente ale patrimoniului nostru etnic și spiritual, devin o necesitate spirituală organică și permanentă, deschizând drumuri în cultura europeană și fortificând conștiința europeană a tinerelor generații. Filologii clasici de la Universitatea din Iași și-au înmănat torțele întru acest crez – *quasi cursores lampada tradunt* – înțelegând specialitatea lor ca un act științific și cultural cerut de interesele învățământului modern și ale civilizației noastre românești.

La philologie classique à l'Université de Iași

Après la fondation de l'Université de Iași (en 1860), les langues classiques ont été inscrites entre les disciplines obligatoires qui devraient être étudiées à la Faculté des Lettres et de Philosophie. Après une étape initiale de tâtonnements et d'accumulations, la philologie classique de l'Université de Iași a connu, dans la première moitié du XXe siècle, une période de stabilisation et d'affirmation en plan national et international.

*Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
România*